

МИРЕЛА ШАРИЋ
ТАТЈАНА ДУНОВИЋ

УДК: 027.54(497.6)"1886/2010"

Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

НАРОДНА И УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Сажетак: Град Бања Лука, као културни центар сјеверозападне Босне и Херцеговине, има богату библиотечку историју. Настављајући традицију Библиотеке Српске читаонице, највећа библиотека овог града настала је као Народна библиотека Краља Петра I Великог Ослободиоца, а током свог историјског развоја неколико пута је мијењала име. Одлуком Владе Републике Српске од 7. децембра 1999. године постаје Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, којом, поред народне и универзитетске, постаје и национална библиотека овог босанскохерцеговачког ентитета, и од тада обавља три основне функције: матичну/националну, универзитетску и градску. Као институција националне културе и вриједности, она данас кроз велик број одјељења, богат и разноврстан књижни фонд, своје кориснике и добру сарадњу са готово свим библиотекама региона има важну улогу у културном животу, како града Бања Луке и Републике Српске, тако и Босне и Херцеговине.

Кључне речи: Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, историјски развој, пословање библиотеке, организационе јединице, одјељења, књижни фонд

Кроз историју (1886-1999)

Народна и универзитетска библиотека Републике Српске једна је од најзначајнијих културних институција града Бања Луке. Има дугу и богату традицију која потиче још из друге половине 19. вијека. Као највећи

културни центар Босанске Крајине, овај град 1866. године бива обogaћен Српско-православном богословијом коју је основао, и као професор и ректор дао значајан печат њеном раду, културни мисионар Васо Пелагић. Након отварања Богословије, повећана је потражња за књигом, те се 1868. године под окриљем Богословије оснива, према наводима Петра Кочића, једна од најстаријих у српству, Српска читаоница која у свом саставу има и библиотеку. Одмах по оснивању ова Читаоница бива снабђевена новинама, часописима и књигама које су стављане на располагање члановима, са циљем ширења писмености, те развитака српске националне свијести и културе. Зближени недаћом окупације, Читаоницу, поред Срба, убрзо почињу посјећивати и Бањалучани других националности (Муслимани, Хрвати, Јевреји). У зависности од наклоности владајућих режима, Српска читаоница је током свог рада наилазила на многе недаће, а први прекид њеног рада, као освета Србима који су се подигли на устанак, услиједио је 1875. године.

Свјесни њеног великог доприноса националном и културном напретку нашег народа, борба за поновно отварање Српске читаонице не престаје. У мају 1883. године доносе се Правила за рад „Српске читаонице у Бањој Луци”, која су пуних десет година чекала на своју примјену. Наиме, Читаоница, али сада као самостално друштво, своја врата члановима поново отвара тек 1893. године.

Од тада па све до 1941. године (ако се изузму краће забране њеног рада 1908, 1913, 1914–1918 и 1931–1934), Српска читаоница непрестано повећава и обogaћује своју активност и дјеловање. Систематски се повећава број приманих новина и часописа на неколико језика, расте број књига, као и број читалаца. Њена Библиотека, која је имала сва обиљежја народне, била је врло добро организована и уређена библиотека¹ са богатим књижним фондом. У књизи *Сћара Бања Лука* Златко Пувачић, који је као гимназијалац помагао у сређивању фонда ове библиотеке након Првог свјетског рата, каже: „Тако сам се упознао са садржином ове богате библиотеке [...]. Број књига био је врло велик. Прелазио је неколико хиљада и садржавао је све значајније књиге које су излазиле у последњим декадама 19. и почетком 20. века [...]. Сећам се потпуних комплета издања Браће Јовановића из Панчева, који су садржавали поред дела српских писаца и преводе свих познатијих писаца светске књижевности: Шекспира, Гетеа, Шилера, Игоа, Лесинга, Грилпарцера и многих других [...]. комплетна издања Српске књижевне задруге, како кола која су редовно излазила сваке године, тако и Савременика, те посебна издања руских и других светских писаца: Толстоја, Гончарова, Чехова, Гогоља, Горког и Чернишевског.

¹ Библиотека Српске читаонице у Бања Луци имала је каталоге, евиденције о раду, читаоцима и броју прочитаних књига.

[...] комплетна издања Мале библиотеке, издања Пахера и Кисића из Мостара, те многе књиге издане у Београду, Новом Саду, Загребу и другим местима. Остали су ми у сећању издавачи Рајковић, Цвијановић, Матица српска, Српска академија, Задужбина Димитрија Стаменковића и други [...]. Морам нарочито нагласити да је у библиотеци било и доста књига штампаних латиницом. То су била издања Матице хрватске и других издавача. По садржају највећи број књига опадао је на белетристику, али је било и дела историјског садржаја, књижевне критике, филозофског садржаја итд. Сећам се да су међу књигама били и Скерлићеви *Писци и књиге* те критички списи Бранка Лазаревића. Поред књига, у библиотеци су се налазили и повезани часописи, комплетна издања *Босанске виле*, [...] комплети мостарске *Зоре*, те више годишта *Српског књижевног гласника*, *Лейојиса Мајице српске*, *Мисли и Дела*, *Венца*, *Голуба*, *Привредника* (Загреб). [...] неколико бројева *Нашег животоша*, [...] те *Дан* који је у Сарајеву издавао др. Димитријевић. [...] очевидно је да је она примала и излагала на читање новине које су излазиле у Сарајеву *Српску ријеч*, *Bosnische Post* и *Службени лист*, из Загреба *Agramer Zeitung*, из Београда *Полиџику* и *Правду*, из Новог Сада *Застава*, из Беча *Wiener Presse* итд.²

Године 1935, након четворогодишњег прекида у раду,³ Српска читаоница у Бања Луци наставља своје дјеловање на јачању културног идентитета српског народа, али сада, заједно са Позориштем Врбаске бановине, Музејом Врбаске бановине и још неким друштвима, под кровом Спомен-дома краља Петра I, чиме је створен такозвани „храм културе“ и „храм књиге“ града Бања Луке.⁴

Недуго након тога, она постаје иницијатор обједињења свих бањалучких библиотека и књижница у централну, односно Народну библиотеку која би, смјештена у срцу Врбаске бановине, повезивала све градске и сеоске библиотеке у њој. На формирању књижног фонда ове Народне библиотеке много се радило. Њен одбор договорио се са Српском читаоницом о преузимању њених књига, потом изналажењу могућности за добијање прилога у књигама и новцу, како од државних, самоуправних и привредних установа, тако и појединаца. Након великих припрема, отварање Народне библиотеке краља Петра I Ослободиоца у Бања Луци

² Златко Пувачић: *Сјара Бања Лука*, Београд, 2001, стр. 152-153.

³ Шестојануарски режим краља Александра Карађорђевића 1929. године и октроисани Устав из 1931. године је, поред осталог, забрањивао национално име у називима дотадашњих националних културних друштава, настојећи, да на сваки начин наметне оно „југословенско“, што се односило и на Српску читаоницу у Бања Луци, те она због назива *српски* у свом имену, престаје са радом.

⁴ Ђорђе Микић: *Српска читаоница у Бањој Луци 1868-1941. године (слова, сводови и читаоничари)*, Бања Лука, 1999, стр. 58.

објављено је 26. априла 1936. године. Њен правилник регулисао је сва питања њене дјелатности, од времена када је Библиотека отворена за посјетиоце, начина издавања и враћања књига, броја књига које се одједном могу посудити, као и питања у вези са чланарином.⁵

Почетком Другог свјетског рата и доласком усташке управе у ове крајеве Библиотека се затвара, а њен фонд задесила је најгора могућа судбина. Наиме, како су већина књига била ћирилична издања, готово све су уништене или спаљене.⁶ Један мали дио премјештен је у тадашње “Хрватско државно казалиште Бања Лука” које је дјеловало у НДХ.

Непосредно након ослобођења 1946. године, док су се посљедице ратног разарања још увијек сабирале, Бањалучани опет покрећу рад своје библиотеке.

У граду на Врбасу, културном центру тадашње Босанске Крајине, 9. марта 1946. године доноси се Уредба о оснивању Народне библиотеке која званично почиње са радом 7. априла 1946. године: „Књижни фонд представљало је свега око 1.000 књига, углавном сакупљених од остатака предратних народних и друштвених библиотека и читаоница. Када су начињени први каталози Библиотеке 1948. године, посједовала је 2.297 дјела у 3.247 свезака и имала 614 читалаца.“⁷

Значај Народне библиотеке у овом периоду био је велик. За становништво, не само Бања Луке, већ и Босанске Крајине, она је представљала средиште културне, просвјетне и образовне активности. Писана ријеч настојала се промовисати на више начина. Организовале су се књижевне вечери, предавања, промоције књига, тематске изложбе и сл., а посебан значај имала је акција „Мјесец дана књиге” која је временом прерасла у важну карику унапређења босанскохерцеговачког библиотекарства у цјелини.

У октобру 1956. године Народна библиотека, која је у том периоду на 55.649 становника има око 30.000 књига,⁸ мијења име у Народна библиотека „Петар Кочић“ и са новим именом дочекује, жељно ишчекивани, *Закон о библиотекама БиХ* (1957). Тим Законом, који је требало да ријешити сва горућа питања библиотечке професије (надзор и руковођење библиотекама, обавезно оснивање и издржавање општинских библиотека, услове за међубиблиотечку сарадњу и чување библиотечке грађе, те утврђивање минималне мреже народних библиотека у БиХ) Народна

⁵ *Исто*, стр. 56-65.

⁶ Ђорђе Пејановић, *Историја библиотека у Босни Херцеговини*, Сарајево, 1960, стр 26.

⁷ Љубинка Башовић, *Библиотеке и библиотекарство у БиХ 1945-1975*, Сарајево, 1977, стр. 107-108.

⁸ *Исто*, стр. 108.

библиотека „Петар Кочић“ добија статус финансиране културне институције са властитим органима управљања. Те исте, 1957. године, упркос чињеници да су „први кораци на остварењу замисли формирања дјечијег одјељења учињени [...] 1954. године“,⁹ Библиотека у Бања Луци добија и своје прво Дјечије одјељење са читаоником. Број читалаца и корисника овог одјељења нагло је растао. Стручан педагошки рад на развоју читалачких навика, одабиру литературе, на драмској, литерарној, рецитаторској, шаховској, радној (библиотекарској) секцији итд. условио је да је 1962. године од 10.000 ђака основних школа града Бања Луке, њих 2.000, дакле 20%, било уписано у дјечије одјељење,¹⁰ а Радмила Боровница, дугогодишњи библиотекар ове установе, каже: „Број књига издатих на читање је 39.488, двадест по читаоцу, што је [...] показатељ да овако самостално одјељење може прерасти у посебну дјечију библиотеку.“¹¹

Поред формирања Дјечијег одјељења, Народна библиотека „Петар Кочић“ у том је периоду, активирајући мале народне библиотеке са малим фондом, те отварајући своја подручна одјељења (Библиотека у Крупи на Врбасу, Бронзаном Мајдану, Ивањској), много радила на организацији и ширењу библиотечке мреже, потом на образовању, стручном оспособљавању и едукацији како свог, тако и библиотечког кадра других библиотека.

Услед великих општењења које је претрпела у потресу крајем 1969. године, ова, за тај период доста добро уређена библиотека са ауторско-именским, стручним, матичним и предметним каталогом друштвених наука, те са око 100.000 књига, од чега 35.000 униката, поново престаје са радом.¹² Пуне двије године послје, због недостатка простора за смјештај у порушеном граду, ова Библиотека практично није радила. Радило је само њено Дјечије одјељење које је настављало традицију. Солидарношћу хуманих људи, организација и удружења, на челу са београдском Библиотеком „Петар Кочић“ која је сакупила првих 3.000 књига, Библиотека, привремено смјештена у просторијама Основне школе „Младен Стојановић“, поново покреће свој активни рад¹³ и већ 1973. године постаје регионална матична библиотека.

Оснивањем Универзитета „Ђуро Пуцар Стари“ у Бања Луци, Народна библиотека „Петар Кочић“ још више добија на значају. Условљена развојем и потребама једног универзитетског града, она 1981. године постаје

⁹ Ирфан Нурудиновић, „Досадашња дјелатност и коначно преуређење Пионирског одјељења,“ у: *Библиотекарство*, год. 6, бр. 1 (1960), стр. 30-31.

¹⁰ Радмила Боровница, „Досадашња искуства у раду дјечијег одјељења НБ ‘Петар Кочић’,“ у: *Библиотекарство*, год. 8, бр. 2-3 (1962), стр. 28-29.

¹¹ *Истио*.

¹² Љубинка Башовић, *н. дј.*, стр. 110-111.

¹³ *Истио*.

чланица Универзитета и почиње да, поред народне, врши и универзитетску функцију, а њен назив мијења се у Народна и универзитетска библиотека „Петар Кочић”.

Упркос томе што је већ 1974. године донета, наводно, дефинитивна одлука о локацији будућег објекта Библиотеке, те израђен и усвојен пројекат новог комплекса библиотечке зграде, она је након неколико селидби, 1983. године смјештена у Дом радничке солидарности, а на кориштење добија 3.362 m² пословног простора.¹⁴

У периоду од 1981. до 1990. године НУБ „Петар Кочић” доживљава велики успон. Упоредо са развојем Бања Луке као универзитетског центра, растао је и степен интересовања и потреба за информацијама из различитих области знања, те она, сходно томе, почиње да усклађује своју развојну и набавну политику.

Године 1988. Библиотека располаже фондом од 209.388 књига и 1.692 наслова периодичних публикација, читаоничким простором који обухвата 256 сједишта, 28 стручних библиотечких радника који су грађу обрађивали према савременим принципима уз примјену међународних стандарда, има посебну збирку библиотечке стручне литературе, устројен абецедни, стручни и предметни каталог, развијену информаторску дјелатност и међубиблиотечку размјену, а у свом саставу имала је посебно Дјечије одјељење са читаоницом, као и огранке у мјесним заједницама.

До 1990. године НУБ „Петар Кочић“ покренула је и аутоматску обраду података, и свима је изгледало да је њен развој незауостављив. Међутим, грађански рат у Босни и Херцеговини (1992–1995), те послеријатне године, донијеле су потпуну дезоријентисаност. Развој је нагло заустављен, појављују се многобројни проблеми, а неизвјесно постаје све – начин пословања, начин финансирања, набавна политика, међубиблиотечка сарадња, начин кориштења библиотечке грађе (многе посуђене књиге никада нису враћене) итд.

Народна и универзитетска библиотека Републике Српске

Одлуком Владе Републике Српске од 7. децембра 1999. године, Народна и универзитетска библиотека „Петар Кочић“ мијења своје име у Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, име које носи и данас. Том одлуком она је, поред народне и универзитетске, постала и национална библиотека Републике Српске која под једнаким условима обавља три основне функције: матичну/националну, универзитетску и градску.

¹⁴ У Дому радничке солидарности Библиотека је смјештена и данас.

Дјелатност и пословање НУБ Републике Српске

Дјелатност и послови ове библиотеке, коју врше 62 тренутно запослена радника, обављају се у оквиру основних организационих јединица – националне, матичне, универзитетске и градске. Организационе јединице установљене су по угледу на организацију националних библиотека свијета, а у складу са праксом, искуствима и стандардима најзначајнијих међународних асоцијација, организација и институција, као што су IFLA, ISO, EBLIDA, LIBER и друге. Библиотека има све службе, одјељења, центре и агенције које су предвиђене стандардима за националне библиотеке.

Финансира се, највећим дијелом, из буџета Републике Српске, односно Министарства просвјете и културе РС¹⁵ и властитих средстава. Поред тога, један мањи дио средстава Библиотека добија и од града Бања Луке, а сва остала средства, која би јој омогућила нормално пословање, настоји остварити путем израде пројекта,¹⁶ ослушкивања потреба заједнице,¹⁷ те донацијама. Библиотека остварује међубиблиотечку размјену са готово свим библиотекама у региону (Босна и Херцеговина, Србија, Хрватска), а потписан Уговор о обавезном примјерку има са Народном библиотеком Србије и Матицом српском. Иако послје послједњег рата такав уговор није обновљен са Националном и универзитетском библиотеком Босне и Херцеговине, постоји договор о размјени који се послједњих година одлично спроводи. Добру сарадњу и партнерске односе НУБ РС има и са већим бројем кантоналних библиотека БиХ, од којих посебно треба истаћи везе са Народном и универзитетском библиотеком „Дервиш Сушић” из Тузле, Народном и универзитетском библиотеком Бихаћ, те Опћом библиотеком Тешањ.

Од аутоматизације до информационог друштва

Раду на аутоматизацији свог пословања¹⁸ НУБ РС враћа се 2000. године. Наредних пет година, све до 2005, када се укључује у јединствен систем COBISS.Net-а, за обраду грађе ове библиотеке користио се програм

¹⁵ Средства добија за програмске активности и материјалне трошкове.

¹⁶ Већи број пројеката дигитализације финансирао је Министарство цивилних послова Босне и Херцеговине.

¹⁷ Базе података електронских часописа финансирао је Министарство науке и технологије Републике Српске.

¹⁸ До прекида аутоматизације пословања у НУБ РС дошло је 1992. године, услед ратних дешавања у Босни и Херцеговини (1992–1995).

БИБЛИО. Укључивањем у јединствен систем COBISS.Net-a, Библиотека постаје дио савременог интегрисаног библиотечког система с мултифункционалним базама података. На тај начин она се придружила савременом информационом друштву које подржава развој заснован на знању и библиотечко – информационој науци без које се данас не могу замислити токови савременог школства и истраживања, као ни културни, технолошки и економски развој средине у којој дјелује.

Добре и лоше стране, погодности и опасности

Покушавајући сагледати добре (јаке) и лоше (слабе) стране у функционисању Библиотеке у Бања Луци, дошли смо до закључка да на њеној јакој страни стоји: традиција институције националне културе и националних вриједности; стварање и унапређење читалачких навика код дјеце од најранијих узраста; ентузијазам за свеобухватно задовољење информационих и културних потреба дјеце, као и њихове потребе за забавом и разонодом; популарисање свијести о културном наслеђу, значају умјетности, научних достигнућа и иновација; гарантовање приступа информацијама свим грађанима (равноправан приступ); јачање дијалога међу културама и благонаклоности према културној разноликости; подршка и учешће у књижевним активностима и програмима за све старосне групе; мјесто за окупљање и размјену информација; пријатно окружење и подршка; подршка формалном процесу учења; актуелне теме и наслови; поуздани стални добављачи (тачни, брзи, повољна цијена); приступ информацијама у вези са пословањем и напредовањем у послу; референтне информације о друштвеној заједници; рад на добробити локалне заједнице (сакупљање, чување и вршење промоције локалне културе); развој информационе писмености; уштеда времена у учењу, професионалном раду или научном истраживању (поучавање и усмјеравање корисника); учење током читавог живота; омогућавање учења на даљину; обезбјеђивање актуелних и поузданих информација; аутоматизација библиотеке; дигитализација библиотеке; слободан приступ интернету.

Оно што успорава њен даљи напредак, лоше су стране готово свих библиотека региона, а то су: неријешен проблем финансирања библиотека (хроничан недостатак средстава); непостојање државне стратегије развоја библиотечког друштва; непостојање академске истраживачко-развојне мреже на нивоу државе; спорост у усклађивању законских аката из области библиотекарства са европским нормама; недовољна набавка публикација (нпр. стручне литературе); неусклађеност са наставним плановима и програмима појединих факултета; спорост у набавци публикација (не иде се у корак са издавачком продукцијом); непостојање културе читања; имици

конзервативности; преоптерећеност својом зависношћу од папира; зграда у којој је библиотека смјештена (ненамјенска, недостатак просора); недовољна контрола интернет страница; недостатак публикација типа текућих садржаја и селективне дисеминације публикација.

У сагледавању ових добрих и лоших страна у функционисању Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске отишли смо корак даље, те покушали да сагледамо погодности за даљи развој, али и опасности, на које би, на том путу развоја, могла наићи. Погодности: отворена комуникација, без страха од критике или казне; могућност брзе трансформације од пасивног складишта документованог људског знања и искуства у живе и динамичне информационе центре; праћење развоја нових технологија; поред устаљених, трагање за новим добављачима (разноврснији избор); ефикасна и редовна обука запослених; рад на остварењу заједничке визије ставити испред интереса само свог одјељења, као и личних интереса; повезаност са сродним асоцијацијама; већи степен рачунарске опремљености; стални пад цијена информционих технологија (прихватљивије цијене); присутна свијест у јавности о потреби укључивања у европски академски простор; брза трансформација података, информација и знања у дигитални облик; обезбјеђење финансијске подршке за библиотечке изворе у цијелом свијету (идеја глобалне библиотеке); архивирање садржаја значајних веб сајтова (јер се њихов садржај често мијења); израда стратегије развоја (добар план односа са јавношћу; маркетинг) у којој би јавност могла препознати свој интерес. Опасности са којима се Библиотеке могла сустрести су: опирање промјенама (отворен отпор али и онај посредан, са задршком који води до губитка лојалности, губитка мотивације, повећања броја грешки); потреба избјегавања овисности о партнеру (смањена флексибилност код доношења стратешких одлука; смањена активност, што узрокује и смањену конкурентност); непримјећивање нових могућности и прилика које настају; пасивност традиционалних библиотека; опасност претварања у маузолеј који расте; сразмјерно развоју рачунарске и телекомуникационе технологије, смањила се потреба за физичким присуством у библиотеци; у уграђеним механизмима (као што су описи послова, правила и процедуре) који производе сигурност – промјена може значити пријетњу стручности одређене групе, пријетњу устаљеном односу снага или начину расподјеле финансијских средстава; у електронско доба знање се брзо продукује, али и „губи“ итд.

Основне организационе јединице НУБ Републике Српске

Своју матичну дјелатност НУБ Републике Српске регулисала је Законом о библиотечкој дјелатности, а ту функцију обавља над општин-

ским, универзитетским, школским и специјалним библиотекама Републике Српске.

Као основни задатак матичности, ова Библиотека истиче рад на стварању јединствене мреже својих библиотека, која би их повезала међусобно, али и са свијетом, те подстиче и организује њихову сарадњу, учествује у координираној набавци, прикупљању, обради и протоку информација, набавци техничке опреме, те уређењу простора. Поред свих горе набројаних активности и вођења централног Регистра библиотека Републике Српске, НУБ РС кроз организацију семинара и предавања настоји, стручном помоћи својих библиотекара, ширити нова сазнања у библиотекарству, те подстицати библиотеке које су под њеном матичношћу да стечена знања и искуства примијене у својој пракси. У оквиру **Матичне јединице** Библиотеке послују три службе од којих свака има неколико одјељења:

а) Служба за матичне послове (унутар које дјелују: Одјељење за развој и унапређење библиотекарства, Одјељење за матичне послове Републике, Одјељење за матичне послове регије);

б) Служба за набавку библиотечке грађе (унутар које дјелују: Одјељење за међународну и међубиблиотечку размјену и Одјељење за чување и заштиту библиотечке грађе), те

ц) Служба за обраду библиотечке грађе (унутар које дјелује: Одјељење каталогизације и класификације и Одјељење каталога).

Национална јединица НУБ РС своје дјеловање остварује кроз:

а) Одјељење за међународну сарадњу и агенцију за ISBN,

б) Библиографско-завичајно одјељење и

ц) Археографско и одјељење посебних фондова.

Одјељење за међународну сарадњу и ISBN/ISMN Агенција Републике Српске својим услугама повезује издаваче са библиотекама и њиховим бројним корисницима, те учествује у процесу стварања, заштите и промовисања културног наслеђа. Сарадња издавача и библиотека остварује се путем разних програма, развијањем система за обиљежавање и идентификацију публикација, заједничким залагањима за промјену законодавства у циљу побољшања дјелатности, усклађивању међусобних односа, реализацији заједничких пројеката (организовање сајмова књига, манифестација, промотивних активности), побољшавању услова продаје књига, промовисању издавачке дјелатности и читања. Народна и универзитетска библиотека РС према Закону о обавезном примјерку РС прикупља, обрађује, чува и даје на коришћење цјелокупну издавачко-штампарску продукцију Републике Српске, чиме омогућава да се култура нашег народа проучава с разних аспеката. Обавезним примјерком, на темељу којег израђује националну библиографију, она скупља грађу о националном издавачком наслеђу и шаље је свим матичним библиотекама ентитета.

Библиографско-завичајно одјељење Библиотеке носилац је СИР програма који на најбржи начин обезбјеђује информацију о библиотечкој грађи која се налази у штампи или управо излази из штампе, а издата је на територији Републике Српске. Каталогизација у публикацији и принцип достављања обавезног примјерка темељ су израде текуће националне *Библиографије Републике Српске* која региструје издавачку продукцију Републике Српске, а обухвата монографске публикације издате у току текуће године. До сада је издато десет бројева. Библиографија излази годишње, а од 2003. доступна је и у електронској форми на веб адреси: <http://www.nubrs.rs.ba>.

Библиографско-завичајно одјељење, поштујући критеријуме територијалног, етничког, језичког, историјског и националног принципа, „чувар“ је Завичајне збирке Библиотеке која баштини дјела завичајних писаца бањалучке регије и дјела која за тему имају исту. Ова збирка, односно колекција, физички је посебно смјештена и подразумијева највиши степен поштовања критеријума за попуњавање. Укључује све врсте библиотечке грађе које се прикупљају, чувају и библиографски обрађују.

У Археографском и одјељењу посебних фондова Националне јединице НУБ РС посебно мјесто заузима Збирка старих и ријетких књига и Легат др Душана Ђоновића на енглеском језику са 4.132 наслова. Збирку старих и ријетких књига чине рукописи, периодична издања, рукописне и штампане књиге настале до краја 19. вијека, као и ријетке књиге и периодика, те издања друге ријетке библиотечке грађе настале у 20. вијеку. Ова збирка је садржајно различита. Поред књига из књижевности, историје, филологије, педагогике, права, знатан је број и религиозних дјела. Посебна драгоцијеност су књиге које су припадале бањалучкој Српској читаоници и књиге које су биле власништво Петра Кочића.¹⁹ Најстарија српска књига ове збирке је „Сербскій секретаръ или Руководство како сочинявати различнѣйша писма, Квѣте, Облигаціе, Контракте, Тестаменте, Реверсе, Конте и пр.“ Атанасија Стојковића из 1802. године.

Своју дјелатност **Универзитетска јединица Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске** обавља у функцији подршке наставно-научних и истраживачких процеса кроз:

- а) Одјељење студијских читаоница,
- б) Одјељење страних читаоница,
- ц) Реферално одјељење (у оквиру којег постоје Научно-информациони, Рачунско-програмерски центри и Правни ИНДОК центар) и
- д) Одјељење периодике са читаоницом.

¹⁹ Јелена Јањић, *Стара и ријетка српска књига у фонду Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске*, Бања Лука, 2008.

Ова организациона јединица одражава потребе наше универзитетске заједнице, њен вриједносни систем, сврху и циљеве. У средишту њеног занимања стоји корисник који добија тачну, брзу и квалитетну информацију. Универзитетска јединица има три опште (студентске) читаонице са 175 мјеста и богатом рефералном збирком, коју чине рјечници, енциклопедије, библиографије, лексикони итд. Читаонице имају затворен приступ грађи, па је фонд смјештен по принципу *numerus currens*. Књижни фонд ове јединице, односно Фонд униката, садржи око 130.000 књига и обухвата све научне области. Има велику збирку приручника, универзитетске и уџбеничке литературе, те значајну збирку магистарских и докторских дисертација.

У саставу универзитетске јединице налазе се и три стране читаонице. То су Њемачка читаоница *Томас Ман*, Француска читаоница *Виктор Иго* и Амерички кутак. Читаоница *Томас Ман*, основана 2001. године, је њемачки информативни центар, са 15 читаоничких мјеста. Фонд ове читаонице, од 1.300 библиотечких јединица, формиран је поклонима донатора (*Goethe-Institut*) и обнавља се по условима које је поставио донатор. У фонду се налазе само часописи и књиге њемачких аутора на њемачком језику.

Француска читаоница *Виктор Иго*, отворена почетком 2000. године, има 15 читаоничких мјеста и 2.500 наслова књига и периодике на француском језику.

Опремљена аудио-визуелном техником, филмовима, музиком, те документарним материјалом за презентације и учење језика, она кроз изложбе, предавања и књижевне вечери преноси богатство француске културе нашим корисницима.

Са циљем јачања веза између Америке и Републике Српске као једног од ентитета Босне и Херцеговине, 2005. године НУБ РС своје пословање обогаћује Америчким кутком. Са свим обиљежјима мултимедијалног центра, Кутак својим корисницима нуди књиге и часописе на енглеском језику, DVD филмове, као и рад на рачунарима са сталном и брзом интернет везом.

Отворен у периоду усаглашавања босанскохерцеговачког правног система са европским, Правни ИНДОК центар саставни је дио Рефералног одјељења. У служби боље информисаности кроз бржи и једноставнији приступ законским прописима и званичним документима Босне и Херцеговине и Европске уније, Центар представља референсну збирку са стручном литературом из области права и сродних наука у штампаном и електронском облику.

У оквиру Рефералног одјељења дјелује и Дигитална Народна и универзитетска библиотека Републике Српске. У данашњем савременом окружењу живљења са принципима отвореног приступа знању и инфор-

мацијама, процес дигитализације књижне и некњижне грађе наметнуо се као неминовност. Дигитализована грађа из богатих колекција²⁰ Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске за чији је квалитет добијен атест од асоцијације Openarchive, представља јавно национално добро, а доступна је на УРЛ адреси: <http://digitalna.nubrs.rs.ba>.

Одјељење периодике садржи фонд од 3.123 наслова и 20.605 годишта серијских публикација, а посебну вриједност представљају часописи из 19. вијека. У Читаоници периодике, која има 50 мјеста, налази се и Центар за медије опремљен савременом технологијом. Финансијске тешкоће отежавају континуирану набавку, па се највећи дио фонда периодике попуњава обавезним примјерком и размјеном.

Народна и универзитетска библиотека РС иницијатор је и оснивач Конзорцијума библиотека Републике Српске за обједињену набавку научних информација (КоБРСОН), чији је циљ широка доступност и искоришћеност научних информација у библиотекама научних, образовних и културних институција. У оквиру КоБРСОН-а Библиотека поседује лиценцу за EBSCO базу, Инфобиро и Медијску документацију.

Градска јединица НУБ-а РС своју функцију обавља кроз:

- а) Информативно-позајмно одјељење,
- б) Дјечију библиотеку „Борик“,
- ц) Огранак библиотеке Обилићево са читаоницом,
- д) Огранак библиотеке Старчевица са читаоницом,
- е) Одјељења за културно-просвјетну и издавачку дјелатност и
- ф) Интернет клуб.

Информативно-позајмно одјељење ове Библиотеке одговара потребама различитих група корисника чији се број, последњих година, значајно повећава. У фонду овог Одјељења, од око 75.000 књига, најзаступљенија је белетристика, док су књиге које припадају осталим струкама разноврсне и сразмјерног броја. Приступ овом дијелу фонда је слободан.

У саставу Градске јединице НУБ РС, а смјештајно одвојени, налазе се два огранка. То су Огранак библиотеке Обилићево, са књижним фондом од око 25.000, и недавно отворени Огранак библиотеке Старчевица чији је књижни фонд око 5.000 библиотечких јединица.

Говорећи о овој Библиотеци, неизоставно је више пажње посветити њеном Дјечијем одјељењу које је 2010. године пресељено у насеље „Борик“, гдје су створени бољи услови за рад и дружење са најмлађим корисницима.

²⁰ НУБ РС кроз пројекат „Дигитализација библиотечке грађе/књига и периодике од значаја за Републику Српску и Босну и Херцеговину“ врши дигитализацију књига и часописа објављених у периоду од краја 19. вијека до почетка Другог свјетског рата у едицији *Културно наслеђе Босне и Херцеговине*.

цима. Одјељење, смјештено у адаптиран простор, који намјенски одговара потребама савремене библиотеке за дјецу, са привлачним полицама за смјештај књига, простором за игру, интернет клубом, читаоницама и књижним фондом од око 65.000 библиотечких јединица, прераста у Дјечију библиотеку „Борик“, али остаје у саставу матичне установе. Посебна пажња која се поклања потребама дјеце, развијању њихове креативности и љубави према књизи, узвраћена је свакодневним посјетама великог броја малишана Бања Луке. Организовање сусрета са писцима, изложби дјечијих радова, маскенбала и других пригодних дружења, прилика су да дјеца проведу вријеме у угодном простору Библиотеке, сматрајући је мјестом гдје су добродошли. У послеподневним часовима у Дјечијој библиотеци у Бања Луци редовито се одржава низ радионица, а тренутно су активне Радионица рукотворина, Креативно писање, Психолошка радионица за тинејџере, Заврти глобус, Мала школа њемачког језика, Школа сликања, Радионица за предшколски узраст и Курс француског језика за предшколски узраст.

Издавачком дјелатношћу Библиотека се бави од 1984. године и у њеном издању до сада је изашло мноштво стручних књига и универзитетских уџбеника из области медицине, права, социологије, историје, информатике и књижевности.

У склопу своје издавачке дјелатности, а у функцији националне/матичне библиотеке РС, покренуте су и едиције: *Библиографије*, *Сџручни џриручници* и *Информативни билџени*. Одјељење за културно-просвјетну и издавачку дјелатност једно је од најактивнијих одјељења Народне и универзитетске библиотеке РС. Радом овог Одјељења на организовању и реализацији великог броја књижевних вечери, промоција, изложби и предавања Библиотека представља једану од основних карика културног живота града Бања Луке.

Пратећи савремене трендове комуницирања и ширења мреже пријатеља/корисника, Библиотека се придружила свијету фејсбука и јутјуба. Њену веб локацију (<http://www.nubrs.rs.ba.>), у потрази за информацијама и пријатељством, годишње посјети 80.000 корисника, те се с правом може рећи да она прераста у информациони сервис града и регије.

Литература

- 1 Борђе Микић, *Српска читаоница у Бањој Луци 1868–1941. године (слова, сводови и читаоничари)*, Бања Лука, 1999.
- 2 Борђе Пејановић, *Историја библиотеке у Босни и Херцеговини*, Сарајево, 1960.
- 3 Ирфан Нурудиновић, „Досадашња дјелатност и коначно преуређење Пионирског одјељења“, у: *Библиошкарство*, год. 6, бр. 1 (1960), стр. 30-31.
- 4 Јелена Јањић, *Сџара и ријейка српска књига у фонду Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске*, Бања Лука, 2008.
- 5 Љубинка Башовић, *Библиотеке и библиошкарство у БиХ 1945–1975*, Сарајево, 1977.
- 6 Радмила Боровница, „Досадашња искуства у раду дјечијег одјељења НБ ‘Петар Кочић‘“, у: *Библиошкарство*, год. 8, бр. 2-3 (1962), стр. 28-29.
- 7 Златко Пувачић, *Сџара Бања Лука*, Београд, 2001.

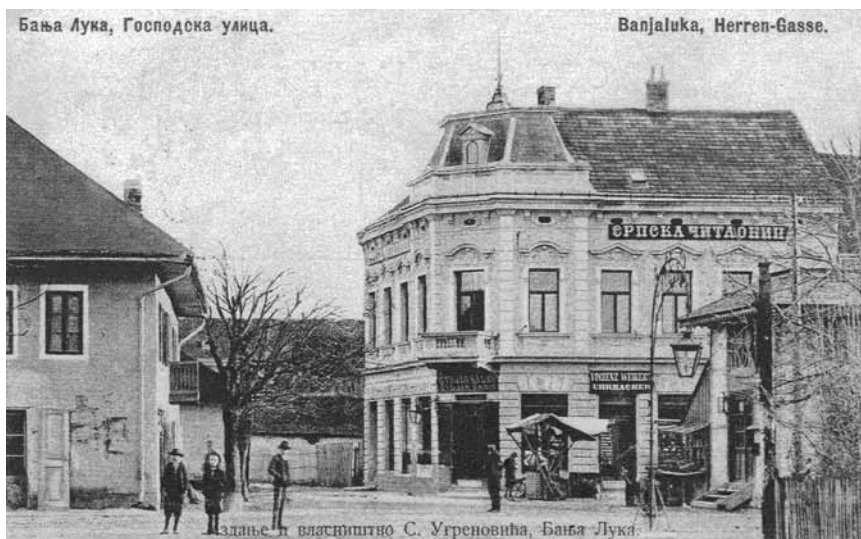

NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY
OF THE REPUBLIC OF SRPSKA*Summary*

The city of Banja Luka, as the cultural centre of the North-Western Bosnia and Herzegovina, has a rich library history. Continuing the tradition of the Republic of Srpska Library Reading Room the largest library in this city arose as the Peter I of Serbia National Library and during its historical development it has changed its name several times. By the Government of Republic of Srpska Resolution on December the 7th, 1999 it became The National and University library of the Republic of Srpska; apart from being public and university it has also become a national library of this Bosnia and Herzegovina entity and since then it has had three basic roles of a national, university and city library. As a cultural institution of the national value with large number of departments, rich and various book holdings, library users and good collaboration with almost all libraries in this region, it plays an important role in the cultural life of the city of Banja Luka, Republic of Srpska and Bosnia and Herzegovina.

Keywords: National and University library of the Republic of Srpska, historical development, library business, organizational units, departments, book holdings

Mirela Šarić
Tatjana Dunović

Бања Лука, Господска улица.

Banjaluka, Herren-Gasse.

Зграда у власништво С. Угреновића, Бања Лука.

Српска читаоница

Спомен-дом краља Петра I Ослободиоца у коме је била смјештена Библиотека

Дом радничке солидарности гдје је смјештена Народна и универзитетска библиотека Републике Српске